

Emléksorok a megfoghatatlanról

Fischer Annie rendkívüli élete

*„Aki egyszer is hallotta játszani,
látta utánozhatatlan járásával bejönni a pódiumra,
az sose felejtí személyiségének ellenállhatatlan varázsát”*

Fischer Annie születésnapjának 100. évfordulójáról egy róla szóló visszatekintés sorozattal emlékezünk meg. Már 19 éve nincs közöttünk, de mi, akik ismertük, gondolunk rá, tanulunk abból, amit ő a művészet- és életszeretetről belénk oltott. 2002-ben létrehoztunk egy róla szóló könyvet, sok dokumentációval, illusztrációval, azért, hogy hangfelvételein túl a képi és írott emlékek is fennmaradjanak. A kötet siker lett, ma már hozzájutni nem lehet. Akik ennek birtokában vannak, gyakran előveszik, olvasgatnak belőle, nézik a csodálatos fotókat. Fischer Annie emlékének ápolása azonban ezzel nem szűnt meg.

❖ Székely György összeállítása

A centenáriumi programokból kiemeljük a Zeneakadémia három napos Fischer Annie Fesztiválját és az Óbudai Társaskörben rendezendő programokat. A társaskörben minden évben épp a születése évfordulóján, július 5-én emlékeznek meg róla – idén is. Ezek mellett számos művészt tart Fischer Annie tiszteletére hangversenyt az év során. Hangfelvételek, videofelvételek kerültek elő az utóbbi években, a BBC Legends sorozatban több angol koncertfelvétel is megjelent, egy osztrák lemezcég kiadta előadásában Bartók III. zongoraversenyét, Solti György vezényletével. (A londoni stúdiófelvételek gyűjteményéről kritikánk a 65. oldalon olvasható.) A Hungaroton centenáriumi díszkiadásán kívül 2014-ben még egyéb ritkaságok közreadása is várható.

Barátaival, rokonaival és munkatársaival beszélgetve, hangszalagra vettünk visszaemlékezéseket, amelyekből az alábbi összeállítást nyújtjuk át az olvasónak. Néhány jellemző momentum újra és újra előfordul az interjúkban, de más szemszögből, emberközelbe hozva és felelevenítve Fischer Annie felejthetetlen személyiségét és művészetét.*

Életrajz

Fischer Annie csodagyerekként indult, ám a komoly feladatok és a sok munka, gyakorlás ellenére harmonikus gyermekkor adatott neki, amit szüleinek köszönhetett: édesapja kiváló tollú újságíró, édesanyja pedig rendkívüli asszony volt, aki egy életen át szigorúan igyekezett vigyázni Annie és testvére, Magda életét. Annie gyermekéveiben a szomszédban lakott egy zongoratanárnő, a kislány gyakran a zongora alól figyelte a tanítást, majd otthon – a szülők megdöbbenésére – hallás után lejátszotta a darabokat. Egy közelükben élő nagynéni gramofonja adta első ze-

Fischer Annie csodagyerekként indult, ám a komoly feladatok és a sok gyakorlás ellenére harmonikus gyermekkor adatott neki

nei élményeit. Nem sokkal később már Solti Györggyel együtt jártak órára a Zeneakadémiára, ahová kisgyermekként vették fel őket. Solti, egy átlagos középpolgári család kiugróan tehetséges gyermeke, mindig matrózblúzban jelent meg Székely Arnold óráin, rendszerint utána következett Annie. A gyermek Fischer Annie muzikált a Hubay-palotában és fellépett Augusztina főhercegnő előtt, édesanyja elvitte Rómába, a pápához is.

Egy alkalommal a neves muzikus házaspár, Irma és Alexander Schaichet indulófélben a budapesti Zeneakadémiáról, felfigyelt a nagyteremből kiszűrődő zongorajátékra. Nem látták, ki zenél, de Alexander úgy döntött, bemennek és meghallgatják, nem akarták elhinni, hogy egy kislány játszik. A Svájcban élő művészpár hamarosan szerződte a 11 éves Annie-t, akinek így kezdődött el a külföldi karrierje. „Irmuska” – ahogy Annie nevezte a kiváló zongoraművésznőt és pedagógust – 93 éves korában bekövetkezett haláláig (1988) Annie egyik legjobb barátjának maradt. Annie húga Magda, szintén a zenei pályát választotta és sikeres zongorapedagógusként működött a Bartók Béla Zeneművészeti Szakközépiskolában.

Annie hamarosan ünnepelelt koncertszólista lett. Ám a fiatalon elindult karriernek adódtak nehezebb pillanatai is. Egyszer Amszterdamban lépett fel, egyenesen a pályaudvarról érkezett a próba színhelyére, ahol a karmester-titán, Willem Mengelberg várta. Annie fáradt volt, nem akart gyakorolni. Mengelberg egyszerű módszert választott: egy gyakorló terembe vitte és rázárta az ajtót: „Tessék gyakorolni!” – utasította.

* Az írások egy részének közlése a Parlando című folyóirat szíves hozzájárulásával történik.

A Svájcban élő neves muzsikusz házaspár, Irma és Alexander Schaichet felfigyelt a rendkívüli tehetségre és hamarosan szerződtette a 11 éves Annie-t. Középen Irma, Annie és Alexander

A fiatal zongoraművésznő koncertjeiről felsőfokon írt egy ifjú kritikus is: Tóth Aladár. Egy alkalommal megkérte őt Annie édesanyja, kísérelje el lányát egy comói koncertútra és vigyázzon rá – a kérés eredménye halálig tartó, óriási szerelem lett. Így kezdődött a kapcsolat e két különleges ember között, akiknél nem számított a 16 év korkülönbség. 1937-ben kötöttek házasságot, és ettől fogva mindig együtt voltak, közösen gondolkodtak, életük fő éltető eleme a zene volt. A gyermek Fischer Annie-ről Tóth Aladár 27 éves korában, 1925-ben írt először. E kritikákat nem engedte újra publikálni. Levelezésük – egy páratlan kapcsolat dokumentumanyaga –, Fischer Magda tulajdonába került. Összegyűjtve első alkalommal a Fischer Annie-ről szóló 2002-ben kiadott könyvben jelentek meg.

Házasságuk első időszakában Fonyódra jártak nyaralni, ahol őszinte barátságba kerültek Egry Józseffel, szinte a szemük előtt születtek meg a híres alkotások, több képet is vásároltak a festőművésztől. Rendszeresen összejártak Kodály Zoltánékkal. Egyszer Annie kedvenc születésnap mezei virágcsokrát szedte Kodály és Tóth Aladár, miközben folyamatosan zenei kérdésekről vitakoztak. Aladár Kodállal való tanítvány-mester barátsága a Pesti Napló időszakból eredt. A Pesti Napló és a Nyugat, ahol Tóth Aladár 1923-tól 1939-ig publikált, az akkori magyar szellemi elit számára kiemelkedő jelentőségű volt. Aladár személyes, jó kapcsolatban állt többek között Babits Mihállyal, Tóth Árpáddal, Móricz Zsigmonddal. Véleményére a zenei élet nagyjai sokat adtak. Annie-val kedves emlékük volt Bartók Béla egy

levelezőlapja, amelyen kéri Tóth Aladárt, hogy hallgassa meg egy próbán kézzongorás játékát Pásztor Dittával: „Érdekel a véleménye a darabról...” – a Szonáta két zongorára és ütőhangszerekre volt a kérdéses mű.

A második világháború alatt egy turné alkalmával Fischer Annie és Tóth Aladár Svédországban rekedt, barátaik rábeszélésére ott várták ki a háború végét. A végleges letelepedés gondolata azonban sosem vetődött fel, az első adandó alkalommal hazajöttek. A Rákosi-korszak üldöztetései őket nem érintették közvetlenül, annál inkább környezetüket, barátaikat. Jó néhány ismeróst, barátot mentettek meg a kitelepítéstől, vagy más súlyos fenyegetettségtől. Annie még Rákosihoz is elment, hogy elérje, idős háztulajdonosukat mentesítsék a kitelepítés alól. Amikor az Operaház művészeit valaki feljelentette, mert részt vettek a török követség rendezvényén, elbocsájtás fenyegette őket, mégis sikerült az ügyet rendezni Tóth Aladár diplomatikus levelel, amelyet Révai József „miniszter úrnak” írt. Számos más esetben is segítettek rászorulókat: szakmai elismertségük, hírnevük és kapcsolataik révén módjukban állt.

Életük legfontosabb helyszíne Balatonaliga volt. Júniusban költöztek le és késő nyárig, majdnem őszi maradtak; szellemileg és testileg is feltöltődtek, Annie itt készült fel a szezonra. Egy Bösendorfer zongorán gyakorolt, és Aladárral gyakran közösen állították össze egy-egy koncert műsorát. Július kiemelkedő hónapjuk volt: 5-én Annie születésnapját, 26-án névnapját, 31-én házassági évfordulójukat ünnepelték.

Nagyon szerény körülmények között töltötték itt nyarait: egy másfél szobás kis házban. Korábban nem sokkal messzebb, talán 500 méternyire állt a nyaralójuk, de ott nem maradhattak tovább, házukat lebontották, mert épült az új balatonaligai pártüdülő. Felajánlották a házaspárnak, hogy válasszanak másik helyet bárhol a Balaton körül, de nem akartak máshová menni, ragaszkodtak Aligához. Nyaranta szinte az egész zenei világ ide vándorolt: egyszerűségük, kedvességük mindenkit lefegyverezett. Sok különleges ember fordult meg náluk: Kodály Zoltán és Sándor Emma, majd Péczely Sarolta gyakori látogatásai mellett Jemnitz Sándor, Ungár Imre, Szabolcsi Bence, Somogyi László, Végh Sándor, Kuttner Mihály és más kiválóságok. Életük rendkívül fontos része volt a közös zenehallgatás. Hangtalanul figyelték az élő rádióközvetítéseket Bayreuthból, Salzburgból a Balaton partján is, majd részletekbe

menően megbeszélték a hallottakat. Időbeosztásuk más volt, mint az átlagembereké. Későn keltek, későn ebédeltek, sokszor hajnalig fennmaradtak. Délelőtt Aladár kicsit kertészkedett: katonasorba rendezte a hajnalkákat a kertben. Szerettek horgászni, Annie gyakran egyedül is horgásbotot ragadott. Ám a halat nem szerette leszedni a horogról, ha fogott valamit, átkiabált a szomszédba, valamelyik gyerek boldogan rohant, hogy megtegye helyette. Délután gyakorolt. Az alkonyat időszak a valódi szeánszszá vált: együtt élvezték a naplementét és hallgatták a madarak énekét. Aladár egy széken ült – szípkáját szívta, Annie a küszöbön ülve cigarettázott.

A gyerekek sokszor csendben köréjük gyűltek a környékről: imádtak Annie-ékhoz járni; megbámulták Tóth Aladár Opel Capitain kocsiját és örömmel ették a fagyalaltot, amit Annie hozott termoszban. Este – ha kedve volt –, Annie

EGY ISKOLAI FÉNYKÉP NYOMÁBAN

Egy megsárgult fényképen Fischer Annie osztálytársai körében látható. További információink alig voltak Annie iskolás életéről. Az első sorban ikerpár ül, velük – a könyvnek köszönhetően – 2005-ben találkoztunk. A Szekeres Margit Leánylíceum egykori növendékei: Kaba Márta és Kaba Mária.

KABA MÁRIA:

„Ez magániskola volt, ahová Annie-val együtt jártunk és nemsokára igen jó barátságba kerültünk. Iskolán kívül is összejártunk, Annie több alkalommal is velünk nyaralt Siófokon és Abbáziában. A barátság egészen Annie férjhezmeneteléig igen szoros volt, de az élet atól fogva elválasztott minket. Én Amerikába kerültem, a testvérem is férjhez ment, bár ő Budapesten maradt. Annie koncertjein azonban, amikor csak tudtunk, részt vettünk. Tanúja voltam két amerikai hangversenyének, a Carnegie Hallban tartott zongoraestjének is. Amerikát sajnos nem nagyon szerette, nem érezte jól magát, ezért talán kétszer volt nálunk, többször nem sikerült őt amerikai turnéra

rávenni. Az évek gyorsan teltek, de nem sokkal halála előtt még találkoztunk, amikor Amerikából hazalátogattam.”

KABA MÁRTA:

„Annie az iskolát komolyan vette, bár ekkor már koncertező csodagyerek volt. 1933-ban megnyerte a Nemzetközi Liszt Zongoraversenyt, amelyet mi is végigdrukkoltunk az Annie-t ugyancsak szerető édesanyánkkal együtt. Olyan jóban voltunk, hogy 'hármásikreknek' neveztek minket. Koncertjei miatt Annie ugyan sokat hiányzott, de ha jelen volt, szinte pillanatok alatt mindent megtanult és jó osztályzatokat szerzett. Édesanyját és testvérét, Magdát is nagyon szerettük. Annie nem győzte hangsúlyozni, hogy Magda milyen kiváló zongorista. Jobban játszik, mint én – mondta gyakran. Sokkal később Balatonaligán, tündéri kis házukban többször meglátogattuk, a férje halála után is. Láttuk: menedék volt számára ez a hely. Annie olyan természetes ember volt, mint bármelyikünk, nem érezte környezetével különleges képességeit.”

Az első sorban jobboldalon matrózbólúban a Kaba-testvérek

1937-ben kötött házasságuk két különleges ember kapcsolata volt, akiknél nem számított a 16 év korkülönbség.

ismét gyakorolt. Borúsabb napokon, ha finom, permetező eső esett, a zongorahangok úgy áramlottak a levegőben, mint egy szabadtéri hangverseny melódiái. Bár nem szeretete, ha hallgatták gyakorlását, egy-egy szomszéd gyerek lapozhatott, amikor új darabot tanult – ez nagy dicsőségnak számított!

A vacsora igazi szertartást jelentett Annie és Aladár mindennapjaiban. Annie számára, – aki remekül és élvezettel főzött – fontos volt a szépen megterített asztal, az ételek izlélés elhelyezésére. Aki egyszer megkóstolta, a székelypóztját nem felejtette el... Szerette az élet mindennapi

A második világháború alatt egy turnén Svédországban rekedtek, ott várták ki a háború végét

örömeit, finomakat enni-inni, a legegyszerűbb ennivalóktól az északon megismert tenger gyümölcseiig. Aladárral közös életében, majd később is egyszerűség és finomság jellemezte. Karrierje és a hírnévvel járó nehézségek arra kényszerítették, hogy „elefántcsonttoronyban” éljen, de azok a barátok – nem is kevesen –, akik bejutottak a „falak mögé”, végtelenül kedves, okos, jó humorú és nagylelkű asszonyra emlékezhetnek.

Tóth Aladár 1968-ban bekövetkezett halála éles választóvonal volt Fischer Annie életében. Egy évnyi szünet után mégis visszatért a koncertpódiumra. Férje gondolatban mindig vele volt, beszélgetéseik, véleményének emlékei elkísérték egész életében. A külföldi impresszáriók versengtek Fischer Annie-ért. Párizsban André Furno, Angliában Terry Harrison, Medák Sári és Ibsen Tillet, a svéd Helmer Enwall nemcsak szervezőként, hanem barátként is mellette állt. Nem győzték rábeszélni újabb és újabb koncertekre. Ibsen Tilletnek köszönhető az Edinburghi Fesztiválon jó néhány csodálatos fellépése, amelyekről hangfelvétel is fennmaradt. Jacques Leiser –, aki többek között Szvjatoszlav Richter és Maria Callas amerikai útjait is szervezte – szívügyének tekintette, hogy Fischer Annie-t az amerikai közönség is megismerje. Tízévi munkájába került, hogy Annie-t erre rávegye. Japán útjain nagyon jól érezte magát, mert az ottani emberek egyénisége, fegyel-

Egy 1953-as koncert képe: Melis György, Mátyás Mária, Székely Mihály, Gyurkovics Mária, Zathureczky Ede, Fischer Annie és Antal István

RÉV LÍVIA EMLÉKEIBŐL

A Franciaországban élő Rév Líviát az utóbbi években ismerte meg a hazai közönség. Pedig világszerte ismert koncertzongorista volt, ma már nem aktív. Bár gyermekei felnevelése miatt karrierje nem volt töretlen, a világ vezető zenekaraival, karmestereivel lépett fel. Starker János, világhírű csellóművész a kamarapartnere volt. Debussy- és Chopin- felvételeit nemzetközi elismerés övezi.

„Azonos napon, július 5-én születtünk, Annie 1914-ben, én 1916-ban, Starker 1924-ben. Annie első koncertjét soha nem fogom elfelejteni, annyira megfogott – számomra borzongatóan nagy élmény volt. Már egészen fiatal korában – gyermekkorunk óta ismertük egymást – olyan intenzív és mély volt a játéka, amihez foghatót azóta sem hallottam. Már ötéves koromban elhatároztam, hogy zongoraművész leszek, de nem szólista, hanem kamarazenesz akartam lenni. Az én tanárnőm Varró Margit volt, korának egyik legkitűnőbb zenepedagógusa. Annie-t csak akkor vállalta volna, ha az ő osztályába jár, nem Dohnányihoz. Így tehát Dohnányi Ernő és Székely Arnold lettek Annie tanárai, de Székely kitűnő asszisztensének, Küssler Ilonkának is igen sokat köszönhetett.

A háború után külföldre kerültem, sokszor meglátogattam Párizsban, ha ott koncertezett. Bizalmába avatott. Amikor gyermeket vártam, megjegyezte: zongorista karriernél ez lehetetlen! Két évvel később két kis babámat látva azonban folytak a könnyei. 'Én nem

tudom a dolgokat félig elvégezni' – mondta. Úgy gondolta, egy nemzetközi koncertkarrier nem teszi lehetővé a tisztességes gyermeknevelést – és ebben igazat kellett adnom neki. Én a gyermekeket választottam, a karrierem megszakadt, később nagyon nehéz volt az újrakezdés. Tóth Aladár nemcsak férje, mestere is volt. Szerintem többet tanult tőle, mint Dohnányitól. Egy párizsi Hammerklavier szonáta előadása után úgy éreztem, Beethoven óta ezt így nem játszották. Sokat jelenthetett számára e darab, mivel nem sokkal később – már Londonban – a ráadások között is ennek a fuga-tételét játszotta. A játékában nagy szerepe volt az ösztönösségnek, szinte sohasem játszott egy darabot ugyanúgy. Meghatározó élmény volt vele Mozart d-moll és Schumann a-moll zongoraversenyének lassú tétele, amelynél szebb interpretációt elképzelhetetlennek tartok.

Annie szeretett beszélgetni a kollégákkal az előadói stílusról, ilyenkor nyugodtan, de határozottan érvelt. Nem felejttem el, hogy Londonban egy kávézó teraszán Kocsis Zolit egyszer teljesen kihozta a sodrából egy Beethoven szonáta felfogásáról szóló vita során. Annie néivel nem lehet vitatkozni! – kiabálta Kocsis –, ennek tanúja voltam. De Annie-t ez sem zavarta, számomra pedig nyilvánvaló volt, hogy mindenkinek a saját felfogását kell követnie. Annie példája nyomán én is igyekeztem támogatni a kiemelkedő fiatal művészeket.”

A Zeneakadémia előcsarnokában a növendék Kocsis Zoltánnal – érdekelték a fiatalok

EGY REJTÉLY MEGOLDÓDIK

Fischer Annie hagyatékában egy névtelen szerző versét találtuk, amelyet – mivel az egyértelműen neki szólt – a róla szóló 2002-es könyvben megjelentettünk:

Búcsú magamnak

Balatonaliga, 1975. augusztus 1-2.

Az ifjúság, a zene, a szeretet,
A barátság, a táj, a víz, a csönd,
minden, ami nélkül élni nem lehet,
az idehúz, s itt újra rád köszönt.

Hajnalka nem kúszik többé a falon,
A csónak áll és búvik a madár.
De látod, a tó, a nagyrét, a vadon,
Az öböl és a nádas visszavár.

És meredély alatt, víztükör fölött
Itt áll a ház, beszél a zongora.
A világ százmillió pontja között
Hová tartozol inkább, mondd hova?

Mert van vihar, napnyugta, teliholdak,
De volt hajnalka és volt gyurgyalag,
Mindaz, a „volt” és „van” itt összeolvad,
Eggyé válik, és egyként megmarad.

Lehet-e gazdagabb, akinek ennyi
S ilyen „volt” volt az élet, a világ
Most már... amerre látsz. Ha akarsz menni.
De mindig magaddal viszed Aligát.

Bárkitől is kérdeztük, mindenki bizonytalan volt a szerző személyében. A könyv megjelenése után azonban egy levélből fény derült kilétére: „Budapesten jártamban kezembe került Fischer Annie-ről szóló könyvük (...). Az utolsó oldalon észrevettem a felhívást: amennyiben valami észrevételünk volna nekünk, olvasóknak, kérjük hozzászólásunkat, vagy segítségünket. Nos, felfedem az anonim vers íróját: Szabolcsi Éva irodalomtörténész, Szabolcsi Bence lánya. Megismertem az írását...”

Köszöntéssel: Dobozi-Sirokay Zsuzsanna zongoraművész”

mezettsége rokonszenves volt számára. A hazai hangversenyszervezők közül a legendás Kun Imre, valamint Sásdi Lili, Gedényi Ildikó, Mikle András, Strém Kálmán emelendő ki. Lakatos Éva, a Filharmónia igazgatója és Ferencsik János vezető karmesteri időszakára tehető Fischer Annie számtalan nagy sikerű hazai koncertje. Nem rangsorolta a hallgatóit: a legeldugottabb vidéki helyen ugyanazt nyújtotta, mint a világ zenei központjaiban, számára nem volt különbség egy kisváros művelődési háza vagy egy híres hangversenyerem pódiuma között – kifejezetten szeretett vidéki közönségnek játszani.

Ha gyakorolt vagy próbált, játéka akkor is elmélyült, intenzív volt. Szívesen adott ifjúsági koncerteket, fontos kulturális nevelő eszköznek tartotta a következő generációk

A következő generációkból Vásáry Tamást szinte fiaként szerette

Schiff András karrierjét előre megjósolta

kiművelését. Bartók Bélát példaképének tekintette, Dohnányi Ernőt tanítványként tisztelte. Jóban volt Anda Gézával és Földes Andorral is. Érdeklődött zongoraművész kortársai iránt – a Cziffra Györggyel és Farnadi Edittel kapcsolatos konkurencia-történetek mind az irigység művei voltak. Legjobb barátai közé tartozott pályatársa, Ungár Imre, a vak zongoraművész; meghallgatták egymás koncertjeit majd részletesen megbeszélték őket. Fontos volt számára Ungár véleménye és emberségét példamutatónak tartotta, fiát, Istvánt is igen sokra tartotta. A következő generációkból Vásáry Tamást szinte fiaként szerette, Frankl Péter szintén nagyon közel állt Annie-hoz. Külföldre távozásuk után is szoros kapcsolatban maradt e két művésszel.

AZ ÜGYVÉD UNOKA

DR. TÓTH PÉTER, ügyvéd, Tóth Aladár előző házasságából származó gyermekének fia, azaz Tóth Aladár unokája, sokat volt együtt Fischer Annie-val.

„Gyermekkoromból kevés élményem van róluk, ezek közé tartoznak balatonaligai utazásaink a 'híres' Opel Capitainnel, nagyapám kocsijával, amelyet most mi őrzünk. Később, a hetvenes évek felé kerültem Annie-val mélyebb kapcsolatba. Amikor jogosítványom lett, megkért, hogy vigyem el egy olaszországi turnéjára. Attól kezdve többször 'fuvaroztam' őt szolgálati útvélel nyugatra, ami a nyolcvanas évek elején majdnem csoda volt. Olaszországi autós útjaink során – imádta az olaszokat, jól beszélt olaszul – 7-10 nap alatt 2-4 koncertet adott. Elkísértem őt egyik japán útjára is, elvittem Svájcba, Locarnóba, Vásáry Tamás nyaralójába.

Külföldi útjain – de itthon is –, Annie délben rengeteg kávét fogyasztott, délután két-három óra után kezdett el 'élni', öt óra körül evett valamit, majd koncert után este 11 körül vacsoráztunk – Olaszországban jó pizzákat is – és csak hajnal tájt feküdt le. Reggeltől így mindig volt egy fél szabadnapom. Olaszországban este fél tízkor kezdődtek a koncertek, a szervezés laza volt, előfordult, hogy az előadóteremnél nem várt senki, nem találtuk a zongorát. Csak 20 perceket próbált, ellenőrizte a hangolást, komolyabb gyakorlást nemigen tapasztaltam. A koncert előtt két órával visszamentünk, egyedül maradt, koncentrált – cigarettázott, egy kis vizet ivott –, semmi egyébre nem volt szüksége.

A koncert másnapján óráig gyalogoltunk, mászkáltunk, nézegettünk. Mindig volt nála 'háborús tartalék': szalonna, kolbász, kenyér. Tudott élni, megtalálta maga körül a harmóniát, panaszkodni ritkán hallottam. Együttélésük nagyapámmal élete nagy csodája volt, elvesztése törés az életében. Lakásukat érdekes műhelynek láttam: egy kanapé két karosszékkal, hátul az íróasztal, öt nagy szekrény tele irattal, nagyapám írásaival. A halála után Annie valakit megkért, hogy rendezze azokat, ő nem nyúlt többé hozzájuk.

Egy földközi tengeri útra is elvitt, egy beugrásra mondott igent, kedvelte a hirtelen döntéseket. Elrepültünk – a

francia luxushajó hajó már Törökországban állt – felszálltunk, és a fedélzeten beszéltek meg a programot. Egy szóló és egy zenekari estet adott, a többi időt nyaralással töltöttük, hatalmas svédasztalok 'társaságában'. A négyszáz személyes hajón rendszeres vendég volt Isaac Stern, Maurice André, Pinchas Zukermann. Annie szabadidejében úszott, napozott, beszélgetett az ott lévő sztár-barátokkal, köztük Vásáry Tamással. Toulonban szálltunk ki, Annie kedvenc helyén, Mentonban maradt még két hétig, a mentoni fesztiválon visszatérő vendég volt. Japánban mindig nagyon jól érezte magát, még 1992-ben is járt ott. Kényelmes, nagy koncertterem, kiváló zongorák, kellemes körülmények – ezt nagyon szerette. 1996-ra is megbeszélte egy utat Japánba, erre sajnos már nem kerülhetett sor.”

Sviatoslav Richter: Fischer Annie a nagyság szellemével átítatott, igazi mélységű művész – az 1987-es bécsi koncert után

Schiff András karrierjét előre megjósolta, koncertjein mindig jelen volt. Gyakran adott zenei tanácsokat Failoni Donatella, Prunyi Ilona, Varga Csilla, Baranyai László zongoraművészeknek. Kocsis Zoltán is meglátogatta őt Szent István parki otthonában. Jellemző történet, hogy amikor Japánban összetalálkozott Némethy Attila zongoraművésszel, csak a hotel asztalán „zongorázva” volt módja elképzeléseinek bemutatására, de ez sem zavarta. Azonban csak egyetlen embert tartott a szó valódi értelmében tanítványának: Csoba Tündét, akinek nemzetközi karrierjét is elindította.

A külföldi zongoraművészek közül kölcsönösen nagyra becsülték egymást Richterrel, akinek minden magyarországi koncertjére elment. Martha Argerich játékát varsói Chopin-versenyen hallotta először, ahol az argentin pianista nyert. Annie pedig azonnal javasolta magyarországi meghívását, mondván, később ez már anyagi szempontból jóval nehezebb lesz. A fiatal művésznő Fischer Annie édesanyjának lakásában lakott, és két felejthetetlen koncertet adott Budapesten. A legfiatalabbakat is szívesen meghallgatta, mindig érdekelte az ifjúság, idős korában különösen. Elmeséltette velük koncertélményeiket, akadémiai óráikat, kíváncsi volt véleményükre. Felfigyelt a gyermek Bogányi Gergely játékára.

Különleges fizikumú, szép, filigrán alakja és rendkívül fotogén arca megihlette a fotósokat. Elképesztő volt a fizikai teherbírása. Választékosan, nagyon elegánsan, mégis szerényen öltözködött. Járása – amelyet édesanyjától örökölt – különlegesen vonzó volt: szinte belebegett a színpadra, mégis erőt sugározott. Élete végéig nyílt szellemű volt: órákat beszélt telefonon barátaival, tévét nézett, rádiót

hallgatott, a focimeccseket is élvezettel drukkolta végig. Szerette a játékokat, gyakran vett kézbe magyar kártyát. Szívesen fejtett keresztrejtvényt és jól szórakozott a japán játékautomata örületen, a pacsinkón. Monte-Carlóban is szívesen játszott, csupán kis tétekben.

Sokat olvasott, kivált a számára oly kedves orosz klasszikusokat. 28 évig élt férje nélkül, de a lakásban minden Tóth Aladár emlékét idézte, a berendezés, a virágok, képek elhelyezése is ugyanolyan maradt. Ha valamilyen előadást, művészi alkotást értékelt, többnyire hozzátette: „Aladár is így gondolta, Aladár ezt már korábban megjósolta”. Utolsó pillanatáig aktív volt és szellemi erejének teljes birtokában hunyt el. Élete végső napjáig gondot viselt testvérére, Magdára. És végül egy jellemző történet: egy fárasztó, vidéki koncert után egy kis étteremben Annie az egyik kedvenc ételét, pacalpörköltet rendelt. Az étterem vezetője szomorú arccal jött ki: „Asszonyom, hiába ízlik annyira a főztöm, jócskán várnia kell. Egy hangverseny volt itt, és olyan sokan jöttek ide utána, hogy minden elfogyott”. Annie csendesen mosolygott és kivárta.

Az utolsó évek barátsága

Prunyi Ilona játékára rádióhangversenyek hallgatása során figyelt fel Fischer Annie. A környezetében tudtak róla, hogy ismeretlenül is nagyra értékelte a fiatalabb kolléga produkcióit.

„Zavarba ejtő a tény, hogy semmiféle kapcsolatomban nem volt velem élete utolsó négy évéig. Vidéki vagyok, így csak főiskolás koromban hallhattam, nehezen jutottam be a

„A LÁTHATATLAN EMBER”

Patik Ferenc volt az Annie barátai által is ismert „Feriike”, aki 17 éven át gondoskodott arról, hogy a művésznő körül rend, szervezettség legyen, aki, ha kellett sofőr volt, ezermester, futár – mindezt a legnagyobb szerénységgel, szinte „láthatatlanul” vitte véghez. A szálak még régebbre vezetnek, hiszen a felesége, Györgyi szülei Fischer Annie-val évtizedeken át egy házban éltek.

PATIKNÉ HARSÁNYI GYÖRGYI:

„A Fischer Annie-Tóth Aladár házaspár a születésem óta ismert. Soha nem felejttem el a karácsonyokat, amikor ők minden évben hatalmas doboz ajándékkal – benne a nagy kincsekkel: tollakkal, ruhákkal, festékekkel és élelmiszerekkel – jelentek meg. Jó hallásom volt, 6 éves lehettem, amikor hetente egyszer titokban zongorázni tanítottak. Karácsonykor gyertyafény, hangulatvilágítás, és a szüleim legnagyobb meglepetésére Aladár bácsival négykezest játszottunk. Nemsokára hegedülni kezdtem egy zeneiskolában, de a pályám végül a közgazdaság felé vezetett, a zene szeretete azonban megmaradt. Balatonaligán két hónapot töltöttünk a testvéremmel. Édesapám Trabanttal vitt le minket és Annie nénit, aki élvezte a trabantozást. A szomszédságból a sok gyerek, majd később a mi gyermekeink többször együtt nyaraltak. Aligán azóta is emlegetik a vízen át hangzó csodálatos zongoraszt – Fischer Annie gyakorlását.”

PATIK FERENC:

„Fischer Annie mellett 1978-tól életem végéig töltöttem be egyfajta 'mindenes' funkciót. Először kisebb munkákra kért, Magda húgával kapcsolatos sofőri, bevásárlási segítségre. Eleinte a saját munkám mellett végeztem ezt a tevékenységet. Gidon Kremer lockenhausi fesztiváljára vittem először külföldre, ahol különleges, baráti környezetben muzsikálhatott. Majd Olaszországba – Padovába – mentünk, azután Franciaországba és Monte Carlóba, később Spanyolországba, Japánba utaztunk. Segítettem a csomagolásnál, a dolgok elrendezésénél. Fontos volt, hogy mindig elérhető legyek.

Olasz útjaink közül emlékezetes számomra egy szicíliai utazás. Egy vendéglőben hatalmas osztrigákat kaptunk, amelytől úgy el volt ragadtatva, hogy a koncert után is elment oda barátaival vacsorázni. A kis 'fapados' vendéglőt akkorra már földíszítették, a tulajdonos meghívott minket a házába, ahol a művésznő a ház zongoráján egy rövid hangversenyt is adott. Megható, szép élmény volt.

Koncertjeihez előkészítettem a környezetet és a háttérből figyeltem, van-e kívánsága. A taps alatt már meggyújtottam cigarettáját, úgy vártam a pódiumon kívül. Hangverseny után bőséges vacsorák következtek: külföldön tengeri ételek, itthon általa főzött töltött káposzta volt a sláger, amihez a hagymát én aprítottam fel.

Nagyon szeretett együtt lenni a művészbártaival. Mindig elment Frankl Péter, Pauk György és Vásáry Tamás koncertjeire, akiket azután meghívott otthonába vacsorára, beszélgetésre. Ilyenkor hajnali négy-ötig zajlott az alábbi zenei párbeszéd: 'Tudod Tamás, amikor dö-dö-dö, dö-dö-dö, akkor talán dö-dö-dö, dö-dö-dö'. Élveztem ezeket a különleges párbeszédet, amelyekhez székelypozícióba, meg aszalt szilva dukált.

Szeretett tévézni, de furcsa módon: a zongoráján állt a kis képernyős televízió, a hangot levette, közben zongorázott. Ha valami érdekel-

te, ráadta a hangot. A rádió állandóan be volt kapcsolva, a politika is érdekelte és szerette a koncertközvetítéseket. Volt CD lejátszója, de sem a készülékkel, sem a CD hangzásával nem volt kibékülve. Nem szerette, ha koncertjeit rögzítették, de ha már megtörtént, nem tiltakozott. Rómában például egy páholyból felvették videóra egyik hangversenyét, amelyet az azt követő fogadáson a koncert szervezője át is adott neki.

A nyolcvanas évek közepén megromlott a látása, de nem akart orvoshoz menni. Már nagyítóval is alig látott, egy ifjúsági koncerten a pódiumra vezető utat szalagokkal kellett megjelölni. Végül a legjobb barátja rábeszélte, hogy operáltassa meg a szürke hályogját a Rókus-kórházban. A sikeres műtét után a karácsonyi ünnepekben egyedül feküdt egy nagy kórteremben. A barátai meglátogatták, ő nevetgált, dohányzott – ekkor benyitott Vörösmarthy Dániel szemeszterprofesszor, aki csak egy füstfelhőt látott, elszörnyedt, majd gyorsan távozott.”

A képek forrása: Székely György archívuma, Gramofon-archív

Szerette átnézni, megvitatni azt a darabot, ami Prunyi Ilona vagy más kolléga koncertjén szerepelt

koncertjeire. 1961-ben részt vettem egy Liszt-versenyen, amin jelen volt – később kiderült, hogy emlékezett rám. Bálványként tiszteltem, de nem mertem a közelébe kerülni. Egy budapesti Beethoven estjén torokszorító élményben volt részem, éreztem, ismeretlenül is be kell mennem hozzá. Meglepett, hogy tudott rólam, megfogta a kezemet és azt mondta: Te vagy a Prunyi? Tudod, hogy én téged, hogy becsüllek? Úgy éreztem, megfordul a világ velem, de továbbra sem volt bátorságom őt megkeresni. A húgával jó kapcsolatom volt, és amikor első magyarországi lemezem megjelent, Magdának azt mondtam, hogy szeretném Annie-nak átnyújtani. Az idő telt, egyszer csak Magda hívott: 'Annie már várja, hogy telefonálj'.

Élete végéig legalább hetente találkoztunk vagy telefonon beszélgettünk – zenéről, szakmáról, egyebekről is. Néha próbára tette egyenességemet. Egy zongorista-barát koncertjéről kérte ki véleményemet – én megmondtam, hogy nem tetszett. Elismerte: az előadás tényleg kissé üres volt. Láttá az őszinteségemet, úgy éreztem, erre volt szüksége, újfajta emberi kapcsolatot jelenthettem neki. Meghallgatta Beethoven játékomat, amelyben bizonytalan voltam, biztatott, hogy minél többet játszom. Ő tanácsolta, hogy Dohnányi műveivel bővítsen repertoáromat, amelynek köszönhetően később, 2002-ben a Dohnányi évforduló kapcsán sok felkérést kaptam. Szigorúság, zárkózottság – a róla terjedő tévhitek számomra eloszlottak.

Egyszer azt javasolta, hallgassuk meg a rossz Beethoven felvételeit – és lejátszotta az anyagból az általa rossznak talált részeket. Kiértékeljük, és láttam, hogy Annie-t mennyire foglalkoztatta a szonáták felvételének problémája. Jó néhány szonátát már javasolt volna kiadásra, ám a teljes so-

rozatot nem. Ugyanakkor érezte azt is, hogy a darabok kis részletekből való összevágása soha nem vezet hiteles eredményre. Egyik legjobb előadásának az opus 26.-os szonátát tartotta.

Amikor beteg lettem, keresett telefonon – aggódó hangja máig megvan az üzenetrögzítő szalagján: 'Remélem, nincs komoly baj, Annie voltam.' Mint kincset őrzöm a hangját tudva, milyen ritkaság. Őrzök egy kis videót, egy koncertemen látható. Beethoven G-dúr zongoraversenyét játszottam Vásáry Tamás vezényletével – ezt is Annie szervezte így. Kértem, hallgassuk meg a darab felvételét, mert turné előtt álltunk. Két helyen volt némi kifogása, de az egészet helyben hagyta, jónak találta, és ezzel lelket öntött belém.

1995 húsvétja után a csütörtökre tervezett koncertemről beszélgettünk telefonon. Tudod mit, most én is megyek, ütök egy kis billentyűt – zárta le a beszélgetést. Pontosan emlékszem, így fejezte ki magát. Szerette néha átnézni azt a darabot, amit éppen játszottam. Még annyit válaszoltam: a hátsó sorban megvan a jegye csütörtökre, ahogy kérte. 'Menj, ütögesd a billentyűt' – mondtam. Kedden tudtam meg halálhírét. El akartam halasztani a koncertet, de valami visszhangzott Annie-val való korábbi beszélgetésünkből. Liszt Faust szimfóniájának Margit tétele szerepelt a programomban. Ezt az unalmas tételt akarod játszani? – kérdezte Annie. Úgy érzem, most megbékélő, nyugalmas darabra van szükségem" – válaszoltam. 'Ja, az más, akkor játszd' – jegyezte meg. Még vasárnap is erről beszélgettünk, hétfőn már nem élt. Úgy éreztem, csütörtökön neki játszom – ahogy neki szólt a fehér virágcsokor az ülőhelyén, emlékezőként kései találkozásunkra." ■

MVM
KONCERTEK

Piotr Anderszewski

Fazil Say

Grigorij Szokolov

A Zongora 2014/2015

Művészetek Palotája, Bartók Béla Nemzeti hangversenyterem

2014. október 22. (szerda), 19.30 – **Bogányi Gergely**

2014. november 24. (hétfő), 19.30 – **Ránki Dezső**

2015. január 9. (péntek), 19.30 – **Piotr Anderszewski**

2015. március 17. (kedd), 19.30 – **Grigorij Szokolov**

Zeneakadémia Nagyterem

2014. szeptember 18. (csütörtök), 19.30 óra – **Jevgenyij Szugybin**

2014. november 6. (csütörtök), 19.30 óra – **Várjon Dénes**

2015. január 15. (csütörtök), 19.30 – **Yulianna Avdeeva**

2015. január 28. (szerda), 19.30 – **Fülei Balázs**

2015. február 10. (kedd), 19.30 – **Ramin Bahrami**

2015. február 23. (hétfő), 19.30 – **Fazil Say**

2015. április 9. (csütörtök), 19.30 – **Jevgenyij Koroljov**

A jegyek megvásárolhatók a Művészetek Palotája és a Zeneakadémia jegypénztáiraiban, a www.jakobikoncert.hu honlapon a Jegyvásárlás menüpontban, megrendelhetők a jakobikoncert@gmail.com email címen és a 30-257-7150-es mobilszámon, hétköznapokon 9-16 óráig.

Bővebb információ: www.azongora.hu, www.mvm.hu

A hangversenysorozat
névadó szponzora:

